

4 СЕКЦИЯ

БҮКІЛӘЛЕМ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ТАРИХЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ЛАҢКЕСТІККЕ ҚАРСЫ КҮРЕСТЕ ИНТЕРПОЛДЫҢ РӨЛІ

Адалбекұлы О., Мусабаев С.Н., Әбдікамал Д.А.
Ғылыми жетекшісі: г.ғ.м., оқытушы Зипатолла Ш.К.
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Электрондық адресі: musabaev.02@gmail.com
Қарағанды қ.

Мемлекеттердің қоғамға қарсы бағытталған әрекеттермен күрестегі ынтымақтастықтың тарихи тәжірибесі он жылдан астам уақытты құрайды. Құқық қорғау саласындағы әртүрлі елдердің күш-жігерін біріктіретін факторлардың бірі-терроризм, оның әртүрлі көріністері планетадағы барлық мемлекеттер үшін белгілі бір дәрежеде қоғамдық және саяси өмірге қауіп төндіреді. Олар ұлттық қана емес, халықаралық құқықпен де қорғалатын белгілі бір жалпыадамзаттық құндылықтарға қарсы бағытталған. Терроризмге қарсы іс-қимылда халықаралық өңірлік ұйымдардың құқықтық актілері де маңызды орын алады. Терроризмнің жекелеген актілері, олардың жасалу тәсілі мен салдары бойынша, олардың түсіндірілмеген қатыгездігі мен цинизмімен, адам өміріне жалпыға бірдей танылған жоғары әлеуметтік құндылықтарына немқұрайлылығымен таң қалдырады [1].

11 Қыркүйек 2001 ж.

Атап айтқанда, мұндай әрекеттер 2001 жылғы 11 қыркүйектегі Нью-Йорк пен Вашингтондағы оқиғалар болды, онда «Аль-Каида» террористік тобының әрекеті нәтижесінде бүкіләлемдік сауда орталығының егіз мұнараларының қирандылары астында 5 мыңнан астам адам қаза тапты. Қазіргі әлемді өзгеріске ұшыратқан, және әлемдік қоғамдастықты террористік қауіпке қарсы іс-қимылдың жаңа тетіктерін әзірлеуге итермелеген әрекет. Террористік әрекеттердің статистикасы мен географиясы, сондай-ақ олардың өте қауіпті қылмыстық мінез-құлық нысандарының өзгеруі осындай қылмыстық әрекетке қарсы тұру үшін барлық мемлекеттердің құқық қорғау органдарының күш-жігерін біріктіру мен жандандырудың шұғыл қажеттілігін көрсетті [2].

Бұл мақаланың мақсаты Интерполдың Қазіргі кезеңдегі террористік актілерге қарсы тұрудағы, жолын кесудегі және тергеудегі рөлін бағалау болып табылады.

Жоғарыда айтылған жайттар халықаралық ұйымдар мен құрылымдардың қызметіне де қатысты, мысалы: Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ), Халықаралық Азаматтық авиация ұйымы (ИКАО) және 1923 жылы 7 қыркүйекте құрылған Халықаралық қылмыстық полиция комиссиясы, 1956 жылы Халықаралық қылмыстық полиция ұйымы (international Criminal police Organization) немесе қысқаша Интерпол [3].

Интерпол жайлы.

Интерполдың Штаб-пәтері Францияның Лион қаласында орналасқан. Халықаралық ұйым қатысушы мемлекеттердің аумақтарындағы өз бөлімшелері арқылы, оның ішінде өз Жарғысына сәйкес планетаның кез келген жерінде жасалған террористік актілердің алдын алу, жолын кесу және тергеу үшін әрекет етеді. Қолданыстағы жарғы 1956 жылы қабылданды. Ол сонымен бірге ұйымның жаңа атауын — «Халықаралық қылмыстық полиция ұйымы — Интерпол» деп бекітті [4].

Интерполдың серіктестері.

1985 жылы Вашингтонда өткен 54-ші Бас Ассамблеяның отырысында арнайы топ құру туралы шешім қабылданғаннан кейін терроризмге қарсы күреске белсенді қатысты, оның міндеті

халықаралық терроризмге қарсы күрес болды. Интерпол өзінің терроризмге қарсы қызметінде халықаралық және аймақтық ұйымдармен белсенді жұмыс істейді, мысалы: Асеанопол

Латын Америкасы мен Кариб теңізі мемлекеттерінің бастамасымен құрылған полиция бастықтарының қауымдастығымен [5]; Американың саяси қауымдастығы – Америкпол [6], сондай-ақ Африка одағының Африпол деп аталатын полиция бөлімі бар [7]. Терроризмге қарсы күресте Интерпол Еуропалық Одақ агенттігі мәртебесін 2005 жылдың қаңтарында алған Еуропол деп аталатын Еуропалық полиция бөлімімен өте тығыз және нәтижелі ынтымақтастықты жүзеге асырады [8].

Еуропа аумағындағы іс-қимылдар.

Еуропалық Одаққа мүше елдердің аумақтарындағы терроризмге қарсы күреске келетін болсақ, Интерпол мен Еурополдың осы қылмыстық әрекеттерге қарсы ынтымақтастығы аясында атқарылған жұмыстардың ауқымы туралы айтуға болады. Еурополдың маңыздылығы (Интерполмен қатар) «Соншалықты маңызды, қазір Еуропалық Одақтың полиция қызметі мен ұлттық қызметтерді үйлестірудің басқа моделін елестету өте қиын» [9].

Терроризмге қарсы іс-қимылды Интерпол құқықтық көмек көрсету туралы халықаралық шарттарға сәйкес іске асырылатын құқық қорғау бағытындағы белсенді іс-қимылдар арқылы ғана емес, сонымен қатар ұйымдастырушылық, әдістемелік көмек, статистикалық есептер жасау және ақпарат алмасу арқылы жүзеге асырады.

Интерпол терроризммен күресте.

Осындай міндеттер Интерполдың Бас хатшылығы мен Ұлттық Орталық бюросына жүктелген. Ғаламторда Интерполдың өз аумағында жасалған Террористік актілерді тергеуде әртүрлі мемлекеттерге көмек көрсетуі туралы көптеген ақпарат үнемі пайда болып отырады. Бұл көмек әдетте келесі әрекеттерден тұрады: құрбандарды анықтауға көмектесу, тәркіленген телефондар мен басқа да портативті құрылғылардың шифрын ашу, биометриямен жұмыс, фотосуреттер мен бейнелерді талдау. Оқиға орнында Интерпол қызметкерлері алған ақпарат әдетте халықаралық дерекқормен салыстырылады. Интерполдың терроризмге қарсы күрес шеңберіндегі қызметі негізінен террористерді анықтауға және олардың қызметін тоқтатуға байланысты мәселелерді шешуге бағытталған. Олардың орындалуы ақпаратты жинақтау, өңдеу және беру, қаржыландыру арналарын жою, қылмыстық ұйымдардың кадрларын тарту және жіберу, полиция қызметкерлерін арнайы даярлау және олардың қызметіне жедел қолдау көрсету бағдарламаларын іске асыру есебінен қамтамасыз етіледі. Сонымен, Интерпол қатысушы мемлекеттердің құқық қорғау органдарына белгілі террористер мен тиісті қылмыстарға қатысы бар деп күдіктелген адамдардың биометриялық деректерімен алмасуға мүмкіндік беретін FIRST (Facial, Imaging, Recognition, Searching and Tracking) жобасын іске қосты [10].

Интерпол ұлттық мемлекеттерге халықаралық террористердің қозғалысын қадағалау, тиімді шекаралық бақылауды ұйымдастыру шеңберінде елеулі көмек көрсетеді. Қатысушы мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардан келетін ақпаратты пайдалана отырып, Интерпол 48 мыңнан астам лаңкестер туралы мәліметтер базасын құрды. Терроризмді қаржыландыруға қарсы күрес шеңберінде Интерпол "Үлкен жетілік" (G7) шешімі бойынша құрылған «Ақшаны жылыстатуға қарсы қаржылық шараларды әзірлеу тобымен» (FATF) және 160-тан астам юрисдикцияны біріктіретін "Эгмонт" қаржылық барлау бөлімшелерінің тобымен тығыз қарым-қатынас жасайды. Террористерге материалдық көмек көрсету үшін қаражат алудың қылмыстық схемаларын анықтауда Интерполдың рөлі ерекше. Бұл жағдайда халықаралық террористік ұйымдар көбінесе алаяқтық, адам ұрлау, құл саудасы, контрабанда және мұнай, гауһар, алтын және есірткі саудасына мамандандырылған қылмыстық ұйымдарды қаржыландыру көзі ретінде пайдаланады [11].

Интерполдың «Watchmaker» жобасы бүкіл әлемдегі құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне қолдан жасалған жарылғыш құрылғыларды және оларды өндіруде қолданылатын химиялық заттарды пайдалануға, жасауға қатысы бар адамдар туралы ақпаратқа жедел қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, жоба жарылғыш заттар контрабандасының анықталған әрекеттері туралы толық ақпаратты қамтиды. Ұйым террористер қатарына адам толтыру, олардың әрекеттерін үйлестіру және зиянкестердің

қажеттіліктері үшін қаржы жинау мақсатында пайдаланылатын шоттарды анықтау тәсілдерін әзірлеуде де жетістіктерге жетті. Сондай-ақ, қылмыстың ықтимал куәгерлерін анықтау әдістері жасалды [12].

Оларды тиімді пайдаланудың мысалы ретінде Лондондағы Вестминстер көпіріндегі 2017 жылғы 22 наурыздағы шабуылға және 2019 жылғы 15 қаңтардағы Найробидегі қонақ үй кешеніне жасалған шабуылға қатысты тергеулерді келтіруге болады. Қазіргі уақытта Интерпол сарапшылары бет-әлпетті тану технологиясын әлеуметтік медиа форматына бейімдеумен айналысады. Олар сондай-ақ Біріккен Ұлттар Ұйымының терроризмге қарсы орталығының қызметкерлерімен бірлесіп тергеу органдарының қызметкерлеріне арналған оқыту семинарларын үнемі өткізеді. Интерпол сарапшыларының қатысуымен іздеу бағдарламалары арқылы интернеттің қолжетімсіз қараңғы веб-сегменті – «Даркнеттегі» террористік әрекеттерді тергеу бойынша жедел нұсқаулық жасалды. Жоғарыда аталған Интерпол дерекқорлары нақты уақыт режимінде ұлттық құқық қорғау құрылымдары үшін қолжетімді және "I-24/7" телекоммуникациялық байланыс жүйесінің жұмысының арқасында сыртқы араласудан сенімді қорғалғанын атап өткен жөн [13].

Баяндалғанды қорытындылай келе, Интерпол терроризмге қарсы күресте мемлекеттердің полиция және өзге де құқық қорғау органдарының, сондай-ақ өңірлік мемлекеттік одақтардың қызметін үйлестіру бойынша ауқымды жұмыс жүргізіп жатыр деп сеніммен айтуға болады, бұл ретте Интерпол терроризм актілерінің жолын кесуге, болдырмауға және тергеуге тікелей қатысады. Терроризмге қарсы іс-қимылдағы Интерпол қызметінің ауқымы мен жаһандық маңыздылығы мемлекеттердің терроризмді құқықтық бағалау мәселесі бойынша бірлікке қол жеткізбеуі себебінен оның жұмысында проблемалар мен кемшіліктердің болуын жоққа шығармайды, бұл қазіргі әлемдік тәртіптің басқа себептерімен бірге халықаралық нормативтік актілерде терроризмнің объективті заңнамалық мәлімдемесіне кедергі келтіреді. Интерполдың терроризмге қарсы іс-қимыл саласындағы жұмысының тиімділігін арттыру терроризмді қылмыстық-құқықтық айқындау тәсілдерін біріздендіруді, оған ішкі терроризм актілерін тергеуге қатысу үшін қажетті өкілеттіктерді беруді және террористік акцияларға қатысуын саяси себептермен негіздейтін адамдар іс жүзінде иеленетін құқықтық преференцияларды жоюды талап етеді. Сондай-ақ террористердің қылмыстық қызметтің жана нысандарын игеруіне профилактикалық ден қою тетіктерін құруға бағытталған профилактикалық норма шығарудың қажеттілігі айқын.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ляхов Е.Г. Терроризм и межгосударственные отношения.
2. Захарченко Т.К., Ралько О.В. трансформация современного терроризма.
3. Interpol URL: <https://www.interpol.int/> (дата обращения: 28.11.2022).
4. Интерпол // wikipedia URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Интерпол> (дата обращения: 28.11.2022).
5. Aseanapol URL: [https:// http://www.aseanapol.org/](https://http://www.aseanapol.org/) (дата обращения: 28.11.2022).
6. Ameripol URL: [https:// http://www.ameripol.org/](https://http://www.ameripol.org/) (дата обращения: 28.11.2022).
7. Afripol URL: [https:// http://www.afripol.org/](https://http://www.afripol.org/) (дата обращения: 28.11.2022).
8. Europol URL: [https:// https://www.europol.europa.eu/](https://https://www.europol.europa.eu/) (дата обращения: 28.11.2022).
9. Мацакова Н.А. Становление и развитие Европола с момента основания и до принятия конвенции об учреждении полицейской службы Европейского союза.
10. Identifying terrorist suspects // Interpol URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Identifying-terrorist-suspects> (дата обращения: 28.11.2022).
11. Tracing terrorist finance // Interpol URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Tracing-terrorist-finances> (дата обращения: 28.11.2022).
12. Chemical and Explosives terrorism // Interpol URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Chemical-and-Explosives-terrorism> (дата обращения: 28.11.2022).
13. Analysing social media // Interpol URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Analysing-social-media> (дата обращения: 28.11.2022).